

«Obtenir un consensus en política és per principi impossible»

UNA ENTREVISTA AMB CHANTAL MOUFFE (2017)

Per a la filòsofa belga propera a *Podemos*, és urgent tornar a connectar amb una visió conflictiva de la democràcia, si no volem caure en l'error desplaçar-la cap a l'àmbit de la moral i convertir en enemics irreconciliables els enemics polítics.

L'esquerra, la dreta; això està superat. Ho testimonia el moviment En marche! del popular ministre d'Economia, Emmanuel Macron. Ara estariem entrant en l'era de la "postdemocràcia": els conflictes partidistes serien coses del passat i el diàleg entre actors raonables, naturalment, ens portaria a un consens en benefici de tots. Tot i així, davant d'aquesta manera ideal de veure les coses, el moviment Nuit debout mostra la voluntat dels ciutadans de participar d'una altra manera en la política. Propera al partit espanyol Podemos, Chantal Mouffe recorda amb raó que la política és, per definició, el lloc del conflicte, de l'antagonisme. Aquesta filòsofa belga és la referència d'aquells que volen reformar un joc polític sense alè des del seu llibre amb Ernesto Laclau, Hegemonia i estratègia socialista (2009). A La Il·lusió del consens, escrit en anglès fa deu anys i ara traduït al francès, desafia la visió neoliberal d'una democràcia sense afecció i sense xoc. I advoca pel populisme esquerrà.

Si alguns consideren escandalosa la referència a Carl Schmitt, filòsof compromès amb el nazisme, Chantal Mouffe justifica la seva tria teòrica. Posa per davant «la força intel·lectual i no les qualitats morals» de qui fou també un opositor intransigent del liberalisme.

Quina és la vostra opinió sobre el moviment Nuit debout?

Vaig passar el dissabte a la nit a la Plaça de la República, a París, per descomptat, és molt positiu que la joventut -i no tan sols ella- es mobilitzi. Durant els moviments dels Indignants i Occupy Wall Street, el 2011, molta gent es va sorprendre que no hi hagués res semblant a França. Crec que en aquest país, encara teníem la il·lusió de poder canviar les coses a través de la política tradicional. Nicolas Sarkozy era el president de la República i els seus oponents es deien: "Quan els socialistes arriben al poder, això canviarà". Evidentment, des de llavors, han perdut les seves il·lusions ...

Segons vostè, el desencadenant de Nuit debout és principalment una desil·lusió amb la política de François Hollande?

Davant la política en general. França, com tots els països europeus, està experimentant una crisi de representació. Això es deu a una visió postpolítica ara dominant: els límits entre l'esquerra i la dreta s'han esvaït i se'ns presenta això com un progrés perquè permetria una forma de democràcia consensuada. Segons aquest esquema, les nostres democràcies s'haurien convertit en societats pacífiques i racionals. Això va començar a Gran Bretanya, amb el Nou Laborisme de Tony Blair, després a Alemanya amb Schroeder i amb el seu Neue Mitte, a Espanya amb Zapatero, o, el se sap menys, a Escandinàvia. Aquesta visió postpolítica, teoritzada pels sociòlegs Anthony Giddens a Gran Bretanya, i Ulrich Beck a Alemanya, defensa el que jo anomeno "consens al centre": no hi haurà més antagonismes. "Tots som classe mitjana", va dir Tony Blair. Per tant, no tindriem raó per no estar d'acord. El que també defensa a França és Emmanuel Macron.

Aquesta convergència cap al centre afavoreix la il·lusió del consens. Per què hi està tan en contra?

Surto de la idea que aconseguir un consens en política és, en principi, impossible. Perquè la política és, per definició, el domini de l'antagonisme i el conflicte. La política és traçar una línia entre "nosaltres" i "ells", i qualsevol ordre polític es basa en alguna forma d'exclusió. La reflexió sobre la democràcia ha de reconèixer l'antagonisme. Una política democràtica ha d'establir les institucions que permeten que el conflicte no s'expressi en forma d'enfrontament d'amic/enemic, sinó en la forma que jo anomeno "agonista": una confrontació entre els opositors que saben que no pot haver-hi una solució racional al seu conflicte, però reconeixen el dret dels seus oponents a defensar el seu punt de vista

Si neguem l'antagonisme i no intentem donar-li una forma agonística, es pot manifestar en forma d'una confrontació entre valors que ja no són polítics, sinó que són morals i no negociables, o bé en formes essencialitzades de naturalesa ètnica o religiosa.

Aquest és el cas de l'islam. El debat es planteja constantment en el terreny de la moral ...

De fet, la idea postpolítica que ja no hi ha cap adversari en la política porta ara a construir l'adversari en termes religiosos o ètnics. Ja no s'està a la dreta o a l'esquerra, sinó que s'és correcte o incorrecte. Si un construeix una frontera de forma moral, el "dolent" no pot ser un adversari, només pot ser un enemic.

La democràcia a mida que practiquem no és satisfactòria, segons la seva opinió?

Cal radicalitzar la democràcia. Però no considero que això requereixi trencar amb les institucions de la democràcia pluralista. Necessitem una crítica immanent que obligui les nostres societats a posar en pràctica els principis que defensa: llibertat i igualtat per a tots. Malauradament, la situació ha anat enrere des dels anys vuitanta: ara ens veiem obligats a defensar una sèrie de drets de l'estat del benestar que criticàvem per no ser prou radicals en aquella època! Hem de recuperar la democràcia abans de poder radicalitzar-la. Perquè ara vivim en un sistema post-democràtic: encara existeixen procediments i institucions democràtiques, però han perdut el seu significat perquè no permeten als ciutadans exercir una opció real. Un eslògan dels indignats espanyols el va resumir bé: "Tenim el vot però no tenim cap veu".

Per això cal canviar les institucions?

No cal, en la meua opinió, abandonar el sistema representatiu, sinó que cal millorar-lo perquè sigui realment representatiu. En les eleccions, els ciutadans haurien de tenir una opció real entre diferents projectes polítics, que avui no és el cas.

Més formes directes de participació podrien establir-se a nivell local - això ja existeix amb els pressupostos participatius, per exemple. Però també cal fer preguntes a un nivell més general: ¿quin és el millor sistema entre parlamentarisme i presidencialisme? La resposta no és evident.

Occupy, Nuit debout, Indignats poden ajudar a la "radicalització" de la democràcia?

Aquests moviments representen, sens dubte, una aspiració a una major democràcia. Però, paradoxalment, sovint formen part d'una lògica de recerca de consens. Els Indignats a Espanya volien crear, contra el sistema actual, les condicions d'una "democràcia real" per aconseguir un consens sense exclusió. Pel que fa a *Occupy*, he trobat el seu eslògan "Som el 99%" més aviat problemàtic. Això voldria dir que una vegada s'elimini l'1% de super rics, tots podríem estar d'acord, cosa que és completament il·lusòria.

Com poden ser efectius políticament aquests moviments?

Són molt horitzontals. Jo crec, per contra, que per qüestionar les relacions de poder existents, és important articular els moviments socials verticals i horitzontals amb determinades formes d'implicació parlamentària. Inicialment, com els descontents de *Nuit*, els indignats no volien votar, ni tenir connexió amb les institucions. A finals de 2013, la dreta, el partit popular, va guanyar les eleccions legislatives per majoria absoluta. Un grup d'intel·lectuals de la Universitat Complutense de Madrid es va adonar que era urgent canalitzar el moviment cap a les institucions. Van presentar candidats a les eleccions europees i van crear el partit *Podemos*. Proposa establir una nova frontera entre les persones i la *casta*, per reemplaçar l'esclerxa tradicional esquerra-dreta. Aquesta nova frontera crea un "nosaltres" molt més transversal.

Comparteixo aquesta estratègia: amb el desenvolupament del capitalisme post-financer, més i més capes de la població es veuen afectades per la lògica capitalista i sotmeses a diferents formes d'opressió. En molts països, els partits populistes de dretes s'han adonat de la importància d'establir una nova frontera política "populista" entre la població i l'establiment; això explica el seu èxit. És urgent desenvolupar populisme d'esquerra com ho fan *Podemos* o *Syriza* per articular progressivament totes aquestes resistències a l'hegemonia neoliberal. A França, aquest populisme a l'esquerra podria encarnar-se per la unió entre moviments com *Nuit debout* i el projecte polític de Jean-Luc Mélenchon.

La Unió Europea és, per a molts, el símbol de la post-política que critiques. Què en penseu?

Inicialment, Europa va ser un excel·lent exemple de la transformació dels enemics d'ahir en opositors polítics. L'antagonisme resultant de la Segona Guerra Mundial va ser domesticat. Sentim a dir avui que el projecte europeu està intrínsecament lligat a la defensa de l'ordre neoliberal; jo no ho crec. Hem de polititzar Europa, és a dir, transformar les seves institucions per permetre que el conflicte emergeixi al seu si i que hi hagi un veritable debat entre els ciutadans dels diferents països membres sobre el tipus d'Europa que desitgen i les institucions

que la corresponen. Encara vull creure en la possibilitat d'una refundació democràtica d'Europa perquè no hi ha alternativa: en el context actual, el sobiranisme no és una opció.

Entrevista publicada al diari francès *Libération*, per Sonya Faure et Anastasia Vécrin,

15-04-2017. Traducció R.A. Ús exclusiu amb finalitat docent.

NOTES:

Jean-Luc Mélenchon (1951, Tánger, Marroc), es un polític francès. Fou membre del partit socialista, senador i ministre delegat (2000-2002) d'ensenyament professional en el govern de Lionel Jospin. Fou membre de l'ala esquerrana del socialisme francès, que abandonà l'any 2008. L'any 2015 va fundar el moviment "La França insubmissa" amb el partit comunista i fou candidat a la presidència l'any 2016, on aconseguí un 19,6% de vots. És ultranacionalista francès i militantment contrari a l'ensenyament de les llengües regionals a l'Estat francès.

Neue Mitte [Nou Cente] Política liberalitzadora proposada pel partit socialdemòcrata alemany en el canvi de segle per aconseguir el creixement econòmic. Va ser teoritzada per Bodo Hombach, al llibre *Partida: La Política del Nou Centre (Aufbruch: Die Politik der neuen Mitte, 2000)*.

Nuit Debout [Nit Dempeus] va ser un moviment social francès de curta durada originat a la Plaça de la República de París el 31 de març de 2016, a imatge del moviment madrileny del 15 M.

Occupy Wall Street [en català Ocupa Wall Street o Pren Wall Street, sovint expressat com #occupywallstreet o abreujat #ows37 pel hashtag emprat a Twitter] va ser un moviment de protesta que el 17 de setembre de 2011 va ocupar el Zuccotti Park del Lower Manhattan, a Nova York.

Syriza acrònim de "Coalició de l'Esquerra Radical"; partit polític de les esquerres gregues que, tot i nascut de l'extremisme polític, acabà executant la política de retallades socials exigida per la Unió Europea.